

УДК 027.7 + 316.77

Тетяна Колесникова,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
директор НТБ Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

Впровадження інноваційної моделі бібліотеки університету як чинник глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії

У статті визначено нові ознаки інноваційної моделі університетської бібліотеки та з'ясовано чинники глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії на основі аналізу діяльності науково-технічної бібліотеки Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. Досліджено, що інформатизація спричинила зміну лінійної комунікаційної моделі діяльності університетської бібліотеки на нелінійну (інтераційну).

Ключові слова: інноваційна університетська бібліотека, комунікаційна модель діяльності бібліотеки, альтернативна модель наукової комунікації, інтелектуалізація бібліотечної професії.

Сьогоднішня діяльність бібліотек вищої школи України відбувається в умовах трансформації освіти та медіатизації, яка не тільки виступає необхідним її елементом традиційної форми, а й є стрижнем дистанційної та підгрунтям альтернативної моделі наукової комунікації. Ці процеси спричинили девальвацію родових функцій бібліотечної діяльності та виникнення нових напрямів бібліотечного виробництва і сервісу, орієнтованих на надання послуг у просторі віртуальних комунікацій. Водночас лідерство бібліотечних працівників в організації інформації та знань залишилося незмінним [2].

За прогнозами видатних учених та практиків бібліотечно-інформаційної справи (Д. Брауна, П. Брофі, І. Бургер, І. Давидової, Т. Срьоменко, В. Ільганаєвої, А. Каптерова, А. Клуговски, Г. Кудряшової, М. Слободяника, К. Вітенберг, Г. Швецової-Водки, Г. Шемаєвої, Я. Шрайберга, Т. Ярошенко та ін.), які базуються на глобальних змінах в інформаційно-комунікаційній сфері, у сфері вищої школи України і світу, майбутнє університетських бібліотек характеризуватиметься переміщенням взаємодії з користувачами в площину віртуальних комунікацій, формуванням нових комунікаційних відносин, переходом до нового типу бібліотечної організації, що передбачає різке зростання матеріальної цінності знання й інтелектуалізацію професійної діяльності. При цьому Учений Бібліотекар як фахівець зі знань буде сприяти новій місії бібліотеки — забезпеченню формування свідомості соціально активної творчої особистості [3].

При достатньому рівні дослідження впливу інформатизації на трансформаційні зміни у функціонуванні бібліотек сфери вищої освіти [1—16], інноваційні моделі їхньої діяльності, що базуються на різних схемах комунікаційних відносин, залишаються маловивченими і потребують спеціального розгляду. Тому актуальним на сьогодні є дослідження щодо формування нових комунікаційних моделей діяльності бібліотек вищої школи, розвитку їхніх нових ознак і характерних особливостей в умовах поліпредметності та поліканальності комунікаційних зв'язків.

Зважаючи на викладене, метою статті є визначення нових ознак інноваційної моделі університетської бібліотеки та з'ясування чинників глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії на основі аналізу діяльності НТБ Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна.

Інноваційна політика бібліотек інтегрує процеси модернізації та інформатизації бібліотечної діяльності, створює умови й форми входження бібліотек до єдиного інформаційного простору, сприяє визначенню ролі та місця бібліотек України як суб'єктів інформаційного ринку, складової інформаційної інфраструктури суспільства і дає змогу сформувати стратегічне бачення сутності процесів розвитку книгозбірень в інформаційному суспільстві [2].

Бібліотека інноваційної моделі організує процес соціальної комунікації як в реальному, так і у віртуальному просторі. При цьому вона сприяє освоєнню цього простору, оцінці та включенню його об'єктів у культурну практику, забезпечує прискорення процесу просторової дифузії документованого знання, його збереження (переклад наш — Т. К.) [10].

Стратегічний вибір такої моделі університетської бібліотеки як засобу адаптації до стрімко змінюваного комунікаційного середовища передбачає запровадження комплексу заходів — від підтримання інновацій з боку керівництва університету до підготовки інноваційних користувачів до взаємодії та взаємовідносин у принципово нових напрямках [12; 14]. Це є актуальним і для вітчизняних бібліотек ВНЗ, і для університетських бібліотек зарубіжжя, де також спостерігається як конфлікт між генерацією нових ідей та ефективністю їхнього впровадження, так і небажання ризикувати й нести відповідальність у процесі нововведень у бібліотечній сфері [15]. При цьому комунікативна діяльність книгозбірень ВНЗ скерована на створення комфортного середовища для використання інформації; розвиток засобів внутрішніх організаційних та зовнішніх інформаційних зв'язків; формування інституалізованих і використання неінституалізованих каналів та засобів міжособистісного спілкування й обміну знаннями [1, с. 95]. Таким чином, інноваційна університетська бібліотека, яка суміщує лінійні та нелінійні комунікаційні зв'язки, має бути зорієнтована не тільки на оновлення технологій, а й на випереджальний розвиток.

Науково-технічна бібліотека Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (ДНУЗТ), створена у 1930 р., на сьогодні є однією з найбільших бібліотек вітчизняних ВНЗ та провідною бібліотекою України в галузі залізничного транспорту. Її фонд становить майже мільйон примірників; її послугами користується 12 000 осіб (за єдиним читачьким квитком). НТБ розташована на площі 2816 м². У бібліотеці функціонує

шість відділів, два сектори, сім абонементів, медіа-зал та п'ять читальних залів, вона має філії у м. Львів та м. Одеса. Кадровий склад НТБ — 47 фахівців, із них — 45 з повною або базовою вищою освітою (середній вік — 45 років).

Місія НТБ університету — бути центром інтегрованого інформаційного забезпечення навчального і наукового процесів та культурологічної діяльності університету. Головна характерна риса її сучасної діяльності — це визначення інтелектуальних інформаційних технологій стратегічним вектором її функціонування, ідеологією її розвитку і невідмінною умовою існування.

Сформована у 2007 р. "Концепція розвитку науково-технічної бібліотеки університету на 2007—2011 рр." і сьомий розділ Програми комп'ютеризації та інформатизації ДНУЗТ "Створення електронного університету", присвячений НТБ, спрямували її подальшу діяльність як інформаційного інтелект-центру університету. Така діяльність апіорі вимагала створення інноваційної моделі університетської бібліотеки з новою філософією, яка б осмислювала, враховуючи все більше віртуалізацію спілкування з користувачами, концепцію вільного доступу до інформації (розподілених світових інформаційних ресурсів) на основі мережних технологій [6].

Одночасно було визначено, що створювати інноваційну модель університетської бібліотеки має новий тип бібліотечно-інформаційного фахівця — освічена, творча, товариська, креативна особистість, сконцентрована на потребах користувача, але академічно нейтральна, яка здатна мислити як вчений, бути дослідником-експериментатором, надати реальну допомогу в процесах обміну знаннями в університетському середовищі і при цьому виступати носієм гуманістичного світогляду. Тобто саме такий фахівець реалізує концепцію глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії.

На сьогодні загалом сформована інноваційна модель університетської бібліотеки, НТБ ДНУЗТ позиціонує себе інформаційною серцевиною ВНЗ, що забезпечує створення можливостей рівного доступу користувачів до документів, інформації та знань з метою підвищення ефективності діяльності університету з підготовки високоінтелектуальних фахівців та проведення якісних наукових досліджень.

Це вдалося здійснити завдяки інформатизації, яка спрямована на удосконалення технологій роботи НТБ, на моделювання та організацію як її власного інформаційного простору (інформаційних ресурсів, засобів інформаційної взаємодії, інформаційної інфраструктури), так і на форму-

вання єдиного освітньо-наукового інформаційного простору університету, регіону і держави, створення інформаційних ресурсів, інтеграцію у світовий інформаційний простір.

Для розкриття особливостей діяльності інноваційної бібліотеки університету представимо аналіз періодизації процесів її інформатизації з виділенням етапів, які змінили внутрішній стан НТБ ДНУЗТ та зв'язки з оточуючим середовищем:

— *етап модернізації* (1988—2007), коли традиційні бібліотечно-бібліографічні процеси за допомогою нових інформаційних технологій (НІТ), модернізуючись, виконувались ефективніше. Центром впровадження зусиль працівників бібліотеки став процес електронної каталогізації та створення електронної картотеки книгозабезпечення;

— *етап інновацій* (2008 — дотепер), коли йде експериментування з новими можливостями, які надають НІТ. Зусилля працівників бібліотеки спрямовані на виконання завдань із подальшої автоматизації внутрішніх процесів (започаткування електронного книговидання на основі штрих-кодування, автоматизоване опрацювання документів, розвиток електронної бібліографії тощо), використання можливостей інтернет/інтранет-технологій, інтеграція у зовнішній простір. Загальна тенденція сучасного етапу — баланс у суміщенні лінійних і нелінійних комунікацій у бібліотечному виробництві й сервісі та орієнтація на виконання завдань з обслуговування користувачів повними текстами у режимі віддаленого доступу. З'являється поняття "інноваційна бібліотека". Етап інновацій характеризується виникненням якісних змін у діяльності НТБ університету і створює підґрунтя для поступового її переходу до наступного етапу — етапу трансформації.

— *етап трансформації* характеризуватиметься станом, коли під впливом НІТ відбуватиметься фундаментальна зміна родової природи бібліотеки вищої школи, яка заснована на мультимедійних технологіях і діє переважно у віртуальному просторі. Бібліотеки спрямовуватимуть свою роботу на виконання завдань із конструювання інтегрованих гетерогенних інформаційних електронних середовищ у власних комплексних організаційно-технологічних системах [5].

(Закінчення в наступному номері)

Надійшла в редакцію 10 серпня 2012 року